

MAQOLLARDA ANTONIMIK MUNOSABATLARNING IFODALANISHI

Madalova Mohiro'z Navro'zovna

Termiz davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7440382>

Annotatsiya. Mazkur maqolada insoniyat uchun muhim o'rin tutgan voqea hodisalar, ular o'rtasidagi qarama-qarshi tushunchalar, insonlarning ichki kechinmalari ifodalanishida antonimik hususiyatga ega bo'lgan maqollardan foydalanish va uning doiraviy tasiri to'g'risida batafsil ma'lumot beriladi. Bilamizki maqollarda insonlarning tuyg'ulari biron narsaga bo'lgan fikrini ifodalashda ko'pincha, antonim so'zlardan foydalaniladi. Aynan shunday maqollarning tahlili ya'nada kengroq ifodalanib beriladi.

Kalit so'zlar: antagonizm, maqollar, aksiologiya, antonim, til, tuyg'ular, fikr, qarama-qarshilik, tilshunoslik, linvo-perpektiv, leksikologiya.

ВЫРАЖЕНИЕ ANTONИМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ В СТАТЬЯХ

Аннотация. В данной статье представлена подробная информация о важных для человечества событиях, противоречивых понятиях между ними, использовании пословиц с антонимическим признаком в выражении внутренних переживаний людей, его циркулярном эффекте. Мы знаем, что в пословицах часто используются антонимы, чтобы выразить чувства людей по поводу чего-либо. Анализ таких пословиц будет выражен более широко.

Ключевые слова: антагонизм, пословицы, аксиология, антоним, язык, чувства, мысль, противопоставление, языкознание, линвоперспектива, лексикология.

EXPRESSION OF ANTONYMOUS RELATIONS IN ARTICLES

Abstract. This article provides detailed information about the important events for humanity, the conflicting concepts between them, the use of proverbs with an antonymic feature in the expression of people's inner experiences, and its circular effect. We know that proverbs often use antonyms to express people's feelings about something. The analysis of such proverbs will be expressed more broadly.

Keywords: antagonism, proverbs, axiology, antonym, language, feelings, opposition, linguistics, linvo-perspective, lexicology.

KIRISH

Zimdan kuzatib boqsak atrofdagi biz ifodalab beradigan hissiyotlarimiz qarama-qarshilikdan iborat ekanligini his qilamiz. Fikrimizni boy manolar bilan yetkazib berishda bu mezondan foydalanishimiz nutqimizni naqadar boy ekanligini, shuningdek undagi jozibadorlikni oshiradi. Ilmiy qarashlarga asoslansak har bir narsa yaratilishidan oldin uning qarama-qarshi tomonlari ham ko'rib chiqiladi. Ko'pincha odamlar maqollardan biror bir narsaga bo'lgan fikrini ifodalashda uning antonimik xususiyatini oshirishga harakat qilishadi bu esa asosiy nazarda tutilyotgan g'oyaning bo'rtilishiga sabab bo'ladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Bugungi kunga kelib o'zbek adabiyoti shuqadar sayqallanib boryaptiki unda sodir bo'layotgan jarayonlar, maqollardan keng ko'lamda foydalanish, tilimizdagi so'zlarning fonetik va morfologik tarraqiyoti turli islohotlarni o'tkazish zaruriyatini oshirmoqda. Aytish joizki nutqimizda so'zlarda turli usullardan foydalanib muloqot qilish, kundalik suxbatlarimizda faol

ishlatilyotgan son-sanoqsiz soʻzlar lugʻat boyligimizni ortishiga turli idomalar va maqollarning koʻpayishiga saba boʻladi.

Bilamizki tarixda ota bobolarimiz oʻz fikrini maqollar turli idiomalar bilan ifodalab berishga harakat qilishgan. Ularning maqollarni qanchalik noizlik bilan kuchli foydalanishiga qarab bilim darajasi, qay darajada iqtidorli ekanligi aqliy salohiyati belgilangan. Koʻrinib turibdiki maqollardan qay darajada nutqda foydalana olishga qarab odamlarning huquqiy maqomi belgilangan. Buni tilimizdagi eng katta yutuqlaridan biri desak xato boʻlmaydi.

Maqollarning qoʻllashda biz koʻpincha antonim vositalardan, gʻoyalarning ziddiyatlar oʻrtasida kurashuvidan baxs munozaralar oʻrtasida qarama-qarshi munozaralardan foydalanamiz. Bu leksikamizda antagonizm deb yuritiladi. Antagonizm bu (lotinchada antagonisma –baxs, kurash) bir-biriga qarama qarshi kuchlar fikr va gʻoyalarning keskin kurashishini ifodalab beradigan ziddiyatdir. Misol uchun bazida insonlar maqollardan shu darajada kuchli foydalanishadiki undagi ziddiyat, kurash mazmuni oshib asl mazmuni yechimi yoʻq baxs munozaraga taqalib qoladi. Bunday qarama-qarshiliklarni biz maqol va matallarda koʻp koʻrishimiz mumkin.

NATIJALAR

Tahlillar shuni koʻrsatadiki antonimik tushunchalarni biz koʻproq maqol va matallarda kuzatishimiz mumkin. Shuningdek antonimlar asosan, bir grammatik turkumlar orqali ifodalanadi. Masalan uzoq-yaqin, doʻst-dushman, katta-kichik va shu kabilar. Koʻpincha ularning tag zaminida belgi yoki xatti-harakatlar yotadi. Maqollar insonlar oʻrtasida muloqot jarayonida voqelikka nisbatan bildirilayotgan bir jarayonni ifodalab keladi. Nutqimizning deyarli barcha qismlari antonimlarga boy. Maqollarda antonimlardan keng koʻlamda foydalanish uning lingvistik tahlilga aylanib borayotganini anglatadi. Bu esa antonimiyagaga doir bir qator lugʻatlar, ungga doir izlanishlar oshishini tasdiqlaydi.

MUHOKAMA

Malumki antonim soʻzlar asosan sifat ravish va feʼl soʻz turkumlarida koʻp uchraydi. Misol uchun keng-tor, chiroyli- hunik, qattiq-yumshoq va boshqalar. Bunday antonimlarni maqollarda qoʻllash suhbatda etiborni tortadi. Antonimlarni maqollarda tahlil qiladigan boʻlsak soʻzlar bir qator manolarni qamrab olishini koʻrsatadi.

“*Yaxshi oshini yer, Yomon – boshini*”. Bu maqolda yaxshi va yomon soʻzlari qarama qarshi boʻlib kelyotganini anglashimiz mumkin. Shuningdek sifatlar yordamida odamdagi hislatlar baxolanayapti. Yaxshi soʻzini talqin qilganimizda “yaxshi odam” “toʻgʻri odam” manosini jamlab kelyotganini va yomon soʻzi anglatib kelyotgan tushunchaga qarama-qarshilik hosil qilayotganini koʻrishimiz mumkin. Tarixga nazar tashlar ekanmiz dunyo yaxshilik va yomonlik mezonlari ostiga qurilgan degan fikr olib borilgan ekanligini anglaymiz. Shuning uchun ham maqollarda yaxshilik va yomonlik mazmunidagi misollar talaygina. Millat tarixi qancha uzoqqa borib taqalsa, maqollar ham shuncha qadimiy. Maqollar azaldan mavjud va til bor ekan xalq bor ekan u ham shuncha uzoq yashab qolaveradi. Yillar davomida sayqallanib borayveradi.

“*Jaxl-dushman aql-doʻst*”. ushbu maqolda qadriyatimizga aylangan holatlarni yoki uning aksini koʻrishimiz mumkin. Antonim soʻzlar sifatida dushman va doʻst soʻzlari qoʻllanilgan. Doʻst va dushman soʻzlari asli ot soʻz turkumiga tegishli boʻlib, maqolda antonim juftlikni hosil qilyapti. Xatti-harakati oʻzaro toʻgʻri kelmaydigan doʻst va dushman soʻzlari insonning karakteri bilan bogʻlanib katta bir manoni yoritib beryapti. Asosan leksemaning koʻchma manosi

ifodalangan bo'lib jaxl- g'azablanish hissiyoti-dushman ekanligi, aql-fikr yurutish-do'st insoniylik sifatleri bilan yoritilib berilyapti. Shuni ta'kidlash kerakki do'st dushman so'zlari nutqimizda keng qo'llanilib, o'z va ko'chma manolarida ham qarama-qarshilikni ifodalaydi.

“Uzoqdagi ovni ko'rib, yaqindagi yovni ko'rmas bo'lma” maqolida ham qadriyatga aylanib ketgan farosat bilan ish tutish, o'ylab qadam bosish, har bir qadamimizda ogoh bo'lishimiz kerakligi haqida yuritilgan. Uzoq-yaqin so'zlari o'zari bir gramatik turkumga mansub bo'lib, nutqda faol qo'llaniladigan antonim so'zlar hisoblanadi. Bu antonimlar ko'pincha: Uzoq-yaqin – masofa, Uzoq-yaqin-qarindoshchilik rishtalari manosida qo'llaniladi. ko'rinib turibdiki maqollar qo'llanish doirasi uning nufuzini, keng manoda qo'llanilishi uning kelajagini ko'rsatib beradi.

XULOSA

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak maqollardagi antonimlarning borligi uning mazmunini oshiradi. Shuningdek maqollarning turli xususiyatlarini o'rganish xalqimizning boy tarixga ega madaniyatini, an'ana va urf-odatleri haqida malumot berishi bilan katta ahamiyat kasb etadi. Bu maqollarga bo'lgan e'tiborni oshiradi. Dunyo tilshunosligida bo'lgani singari o'zbek tilshunosligida ham e'tibor kuchayadi. Maqollar antonim va sinonim lug'atlarni boyishiga muhim bir manba vazifasini ham o'taydi. Maqollar qanchalik ko'p foydalanilib borilar ekan, tilimiz ham tinimsiz boiydi. Kunlar osha yanggi maqollar, ideomalar ortib boradi. Yanggi tushunchalar kirib keladi. Bu kechiktirib bo'lmaydigan va o'z o'zida amalga oshib boradigan amaliy vazifadir.

REFERENCES

1. Madalov, N.E. (2017). An Investigation into the English Language Writing Strategies Used by Uzbek EFL Secondary School Learners. *Evrziskij nauchnyj zhurnal*, (4), pp.384-384.
2. Madalov, N.Je., & Tursunova, D.M. (2018). *Primenenie komp'uternyh programm i obuchaushhih diskov pri obuchenii inostrannym jazykam. Aktual'nye problemy gumanitarnyh i estestvennyh nauk*, (6), pp.104-106.
3. Madalov, N. E. (2020). Linguopsychological changes in an adult when learning a foreign language. *ISJ Theoretical & Applied Science*, 10 (90), 417-421.
4. Мусин Ж. (1970) *АНТОНИММ В КАЗАХСКОМ ЯЗЫКЕ*. Алма-Ата,.
5. Талибов К. А. (1971) *АНТОНИМН В СОВРЕМЕННОМ АЗЕРБАЙДЖАНСКОМ ЯЗМКЕ*. Баку.